

ÜZÜ SABAHHA DOĞRU

Məlahət Soltanqızının "Bu gün kini, nifrəti düşməyə çevirməli" poeması haqqında

(Əvvəli ötən saylarımızda)

Ədəbiyyatda döyüş səhnələrinin təsviri ilə bağlı çoxlu faktlar sadalamaq olar. Viktor Hüqonun "Səfillər" romanında Vaterlonun, Tolstoyun "Hərb və sülh" əsərində Borodino-nun... təsvirləri müharibənin hansı dəhşətlər səviyyəsində tarixin fəlakətləri kimi təsviri zaman-zaman unudulmur. Babəkin Həşdadsər savaşı ayrı-ayrı əsərlərdə (Ənvər Məmmədyanlı "Babək", Cəlil Bərgüşad "Sıyrılmış qılınc") bu və ya digər dərəcədə bədii yaddaşda yer alıb. Yəqin ki, gələcək nəsillər ədəbi yaddaşın Şuşa səhifələrini də tarixin ən möhtəşəm hərbi səhnəsi kimi xatırlayacaqlar.

Şübhəsiz, Qarabağın işğaldan azad olunmasında canını, qanını verməyə hazır olan hər bir gəncin həyatı dövlətimiz və xalqımız üçün önəmlidir. Yaralılar, şəhidlər... sözün həqiqi mənasında, əfsanəvi bir tarix yaratdılar. Qarabağ uğrunda savaşa döyüşçüləri - istər əbədiyyətə qovuşanların, istərsə də, canında əbədi yara daşıyanların, o cümlədən, taleyindən müharibə keçmiş hər bir əsgərin adı tarixləşməli, onların ünvanlarına sözün ən üstün çalarları ilə bədii çələnglər toxunmalıdır.

Zənnimcə, zaman keçdikcə Qarabağ müharibəsi qəhrəmanlarının hər biri daha artıq nüfuzə sahib olacaq, onların cəmiyyətdə hörmət sahibi kimi tanınması üçün hər kəs öz imkanını əsirgəməyəcək. Bu baxımdan yazıçıların, publisistlərin, şairlərin və eləcə də, rəssamların, heykəltaraşların yaratdıqları obrazlar mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Müharibənin qurtarmasından xeyli keçib. Bu, ədəbiyyat üçün o qədər böyük vaxt deyil. Amma nəyisə yazmaq, dərk etmək, fədakarların adlarını əbədləşdirmək baxımından da yanaşsaq, az vaxt ötməyib. Bu da bizə imkan verir ki, yazılan əsərləri diqqətə çəkək, yeni nəsillər üçün tarixi ehtiramlı münasibətləri üçün ənənə yaranmasına, örnək yaranmasına şərait yaradaq.

Şair, tədqiqatçı Məlahət Soltanqızı həyatın bu və ya digər sahələri ilə bağlı ən müxtəlif mövzularda poemalar yaradıb. Onun yaratdıqları əsərlərin hər birində insan taleləri ən müxtəlif tərəflərdən obyektiv çəkilir. Belə düşünmək olar ki, onun əsərlərini oxuya bilən hər kəs hansısa bir səhifədə, hansısa bir çalıda özünü də görə bilər. Amma söhbət "Bu gün kini, nifrəti düşməyə çevirməli" poemasından gedirsə, bu əsərin də cəmiyyətimiz üçün mənəvi təsir baxımından xüsusi yeri olduğunu qeyd etməliyik. Müharibə qəhrəmanı Nizafətin timsalında biz Azərbaycan əsgərinin bizə yaxşı tanış olan, artıq yaddaşımızla qavradığımız obrazını görə bilirik. Çünki müəllif müharibə qəhrəmanlarının həyatını kifayət qədər müşahidə edə bilib. Bəlkə də çoxlu ayrı-ayrı qəhrəmanların cizgilərini bir obrazın üzünə yığıb. Yaxud, Nizafət kimi oğulu yetirən ailələri müşahidə edib. Nizafət kimi oğulların anasını tanıyıb. Onların hansı hisslərlə, hansı duyğularla yaşadığını düşüncəsindən keçirib. Müharibənin ümumi xarakterini vermək üçün bu obrazların hər biri xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

İlk baxışdan Nizafət sıradan bir

Azərbaycan əsgəridir. Amma həm də o qeyri-adi bir əsgərdir.

Müharibə vaxtı Ermənistan mətbuatının özünün etiraf etdiyi kimi 10 mindən çox düşmən əsgəri fərarilik etmişdi. Onlar nəinki silahlarını atıb qaçırdılar, döyüş yoldaşlarının meyitlərindən imtina edirdilər, hətta yaralıları belə götürmürdülər. Amma Azərbaycan döyüşçüləri sırasında hətta nadir də olsa, belə bir faktın olduğu aşkara çıxmıdı. Bu da onu göstərir ki, Azərbaycan əsgəri müharibəyə təkə silahla, təlimlə hazırlanmamışdı. Azərbaycan əsgəri sözün həqiqi mənasında savaşa psixoloji cəhətdən də hazır idi. Azərbaycan əsgərinin gücü, yenilməzliyi düşmən qüvvələrini açıq-aşkar sarsıtırmışdı. Düşmən qüvvələri üzərinə gələn qarşısızalmaz gücün qarşısında öz zəifliklərini, acizliklərini kifayət qədər aydınlığı ilə dərk edirdi.

Burada bir məqamı da xatırlatmaq olar. Azərbaycan əsgəri öz torpağı uğrunda vuruşurdu. Ermənistanın hərbi qüvvələri işğal etdikləri ərazilərdə müqavimətə qadir deyildilər. Çünki onlar ayaqlarının altındakı torpaqdan güc ala bilmirdilər. Nizafət və ümumiyyətlə, Nizafətlər yenilməzlik gücünü torpaqdan alırdılar. Ona görə də yaralananda, qan itirəndə, hətta ölümə üz-üzə gələndə belə savaştan əl çəkmək istəmirdilər. Müəllif Nizafətin son döyüş səhnəsini çox inandırıcı detallarla təqdim edir:

O, gün döyüş səngimədi,
Uğuldadı dağ, dərə
Qartal qonan qayalar
Mərmilərə tuş oldu
Dağlar sanki yuxulu,
Hava barıt qoxulu.
Döyüşə yollanarkən
Bizim qorxmaz Nizafət
Gözlərində qığılcım,
Qəlbində sonsuz nifrət.
Döyüşün lap başında
Çiyindən yaralanmış,
Əlindəki silahı
Bir tərəfə atmadan
Çiyindəki yaraya
Üz çevirib baxmadan
Döyüşürdü Nizafət
Neçə düşmən əsgərin
Susdurdu yerindəcə.
Gücü yetənə qədər
Ayrılmadı döyüşdən.
Ayaqları donmuşdu
Çəkmələrin içində.
Güllə yer elədikcə
Vücudunun içində,
Yarası göynəyirdi.
Elə bil ki, ruhunda
Bir işıq közərdirdi.
Tükənirdi qüvvəsi,
Çəkirdi taqəti.

Başla düşmək olar. Yaralı döyüşçü qan itirir. Aldığı yara onun gücünü alır. Maraqlıdır ki, son ana qədər Nizafət döyüş ruhu ilə bağlı olaraq inandırdığı dənə. Silahını əlində saxlamağa çalışır. O yaralanıb, canından gedən qan onun bədənindən çəkildikcə gözləri dumanlanır. Bu zaman, şübhəsiz, onun xəyalı da dolanır. Çox güman anasını da xatırlayır, gənc sevgilisini də gözlərinin önündən keçirir. Həyatın gözəlliyi haqqında düşünür. Həyatın dəyərini sanki yenidən anlayır. Amma bir həqiqət var ki, o, həmin həqiqətə daha çox tapınır. Bu da vətən uğrunda savaşa dəyəridir. Elə bu səbəbdən də özünü güclü və yenil-

məz bilir.

Nizafətin gələcəyə sonsuz inamı var. Əgər bu inam olmasaydı, ölüm zərrə-zərrə onun varlığına yeridikcə onda vahimədən dilə gələrdi. Gözləriylə döyüş yoldaşlarına yalvarardı. Bəlkə lap anasını çağırırdı. Amma bütün bunların heç biri olmur. O, özünü gələcək azad Azərbaycanın vətəndaşı kimi görür. Doğma Qarabağın işğaldan azad olunacağı günün özünü görür. Bax bu amillər ona elə bir güc verir ki, taqətdən düşsə də, son həyat işarələrini yaşasa da, biz onun acizə iniltilərini görmürük.

Müəllif Nizafətin son anlarını insan taleyinin son sınaqları kimi təsvir edir. İstər-istəməz oxucu ağır sarsıntılar içərisində Nizafəti son mənzilə yola salır.

Çox qan itirmişdi, yarası dərin.
Bu gün göstərmişdi o öz hünərini.
Daş kimi donmuş qarın üzərinə uzandı,
Baxışları göyə dayandı.
Bu sonsuz asimana baxıb seyr elədikcə,
Yaşamaq nə gözəlmiş söylədi o sakitcə.
Artıq taqəti yoxdu gözlərini açmağa,
Xəyal atına minib uzaqlara uçmağa.
Ömür tükənmişdi, ömür bitmişdi,
Əzrayıl canını alıb getmişdi.
İnsan yaranan gündən həm də ölümə məhkumdu. Etiraf etmək lazımdır ki, ölümü hərə bir cür qarşılayır. Dəhşətlərin, əzabların və ümumiyyətlə, vahimənin içərisində qarşılayanlar da az deyil.

Nizafətin mərdliyinin, dözümlünün, ölümü mərdanəliklə qarşılamasının əsas səbəbi o döyüşə gələndə nə üçün silah götürdüyünü yaxşı bilməsidir. O yaxşı bilirdi ki, bu döyüşdə o canını da verməli ola bilər. Həyatdan da məhrum olar. Amma bir an da olsun xəyalına gətirmirdi ki, o, döyüşdən imtina edərdi.

Azərbaycan əsgərinin yenilməzliyi, gücü məhz bu məqamlarda bütün parlaqlığı ilə görünür.

Məlahət Soltanqızı qəhrəmanını bir xətt üzrə təsvir etmir. O, döyüş səhnəsini bütün canlılığı ilə verdiyi kimi eyni zamanda Nizafətin doğulub-böyüdüüyü yerlərə də səfər edir. Poetik düşüncələrlə Nizafətin yolunu gözləyən ananın, yaxud sevgilisinin iztirablı düşüncələrini də unutmur, onları da xəyalən gözlərinin önünə gətirir. Çox səmimi şəkildə ana izti-

rablarına ayrıca yer ayırır. Zənnimcə, ananın iztirablarına ayrıca yer ayırması da təbii qarşılanmalıdır. Çünki elə ananın özü də oğlunu müharibəyə yola salanda onu nələrin gözlədiyini bilməmiş deyil. Ana da yaxşı bilir ki, oğlunun üzərində onun nə qədər haqqı varsa, bir o qədər də vətənin haqqı var. Vətənin taleyi elə həm də ananın taleyidir. Əslinə qalsa, hər bir azərbaycanlı döyüşçü Qarabağ uğrunda savaşa qoşulmuş bilirdi özünü. Çünki vətən uğrunda, ana uğrunda savaşı şərtləndirir. Vətənin şərəfi elə ananın şərəfi kimi qavranılır. Bu yerdə bir fikri də hökmə demək olar. Azərbaycan əsgərinin məğlubedilməzliyini təmin edən əsas cəhətlərdən biri də bundan ibarət idi ki, vətən oğlu elə vətənin özünü anası kimi görürdü.

Bu yerdə M.Soltanqızının təsvir etdiyi ananın hansı duyğularla yaşadığını elə onun öz misraları ilə seyr etmək daha üstün olardı.

Odur cavan bir ana
Öz qara libasında
Başında qara çalma
Qucağında körpəsi
Ucsuz-bucaqsız yolun
Dayanıbdır başında
Bu yol ömür yoludur...
Ehtiyacın əlləri
Qapısını döyəndə
Qaldıranda başını
Yanında görməyəndə
Yarını, yoldaşını
Büküləcək vücudu,
Qırılacaq qanadı,
Ona bir dərd olacaq
Həyatın ağırları,
Həyatın acıları.

Məlahət Soltanqızı ana obrazında rəssam dəqiqliyi ilə izgilər çəkir. Ana yaxşı bilir ki, onun oğlu evinin dolanışığı deməkdir. Ailənin həyatının təminatı deməkdir. Bir vaxt ana maddi ehtiyaclar içərisində boğularsa, onda övladını hansı hisslərlə xatırlayar? Bu kimsəyə sirr deyil. Elə ona görə də sənətkar da, sənət də bunu tələb edir ki, müharibədə can qoymuş olan hər bir oğulun ailəsi xüsusi dövlət təminatında olmalıdır. Əslinə qalsa, elə Məlahət Soltanqızının əsəri də bunu deyir. Biz bütün gücümüzə çalışmalıyıq ki, Azərbaycanın uğrunda vuruşan, canını verən əsgərin ailəsi heç olmasa, maddi sıxıntılar çəkməsin. Onlar bilsinlər ki, dövlət bütün məqamlarda onun yanındadır.

Hər halda qanunlar şəhid ailələrinin, vətən əlillərinin təminatını əsaslandırır. Ancaq hər bir Azərbaycan vətəndaşı da öz növbəsində bu zümrədən olan insanların adlarına xüsusi ehtiram göstərməli, onlara hörmətli münasibət bildirməlidir.

Məlahət Soltanqızının əsəri kifayət qədər təsirlidir. Biz əsərlə yaxından tanışlıqdan sonra gur insan axınının içərisində Nizafətin anasını, onun sevgilisini diqqətli nəzərlərimizlə axtarıq. Onları görmək, onlara ehtiramlı münasibətimizi bildirmək üçün qarşılarına çıxmaq, şəxsiyyətlərinə təzim etməyi özümüzə borc bilirik.

Sənətkar və sənət bizdən məhz bunu tələb edir.

(Davamı var)